

ПРОБЛЕМИ КАРПАТСЬКОЇ ГІРСЬКОЇ ГЕОСОЦІОСИСТЕМИ <РПрезидія НАН України на черговому засіданні заслухала та обговорила питання «Про Карпатську гірську геосоціосистему і шляхи забезпечення її сталого розвитку».

З доповіддю виступив директор Інституту екології Карпат НАН України академік НАН України М.А. Голубець.

В обговоренні взяли участь: академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України Д.М. Гродзинський; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; голова Західного наукового центру, директор Інституту регіональних досліджень НАН України академік НАН України М.І. Долішній; директор Інституту ботаніки НАН України академік НАН України К.М. Ситник; завідувачі відділу цього ж інституту, доктори біологічних наук Я.П. Дідух та І.Г. Ємельянов.

Підбив підсумки обговорення президент НАН України академік НАН України Б.Є. Патон.

У доповіді і виступах зазначалося, що в Інституті екології Карпат НАН України виконуються важливі фундаментальні і прикладні дослідження карпатської гірської геосоціосистеми та шляхів забезпечення її сталого розвитку.

Так, вивчено структурно-функціональну організацію наземних екосистем Українських Карпат і прилеглих територій, поглиблено теоретичні основи охорони фітогено- та фітоценофонду, обґрунтовано концепцію соціосфери і геосоціосистеми як складних саморегульованих надсистем. Визначено потребу виділення фундаментального розділу екології – екосистемології, запропоновано нові методи охорони біотичної і ландшафтної різноманітності та наукові основи комплексного моніторингу.

Встановлені масштаби і наслідки антропогенних змін у біогеоценотичному покриві регіону (майже вдвічі зменшилася лісистість Карпат, зубожів видовий склад рослинного і тваринного світу, погіршилися ґрунтозахисні та водорегуляційні функції гірських лісів, що стало причиною катастрофічних явищ).

Промовці підкреслювали, що дослідження Інституту екології Карпат мають особливе значення з огляду на нинішній екологічний стан в Україні загалом та в карпатському регіоні зокрема. Тому такі дослідження виходять за межі регіональних і набувають глобального характеру.

Результати розробок науковців інституту враховані під час обґрунтування організації природоохоронних об'єктів, зокрема тристороннього біосферного заповідника «Східні Карпати» (Польща, Словаччина, Україна), національних природних парків «Сколівські Бескиди», «Ужанський», «Яворівський» та інших.

Інститут підтримує наукові зв'язки з ученими багатьох країн – Польщі, Австрії, Румунії, Фінляндії, Швеції тощо, виконує проект «Трансформаційні процеси у басейновій екосистемі верхів'я Дністра» (Україна, Німеччина), є співорганізатором двох міжнародних конференцій, присвячених проблемам гірських територій. Вчені установи також брали участь у двох космічних експериментах (разом з науковцями Росії і США).

Інститут екології Карпат НАН України координує дослідження з екології, загальної біології та охорони природи у Західному науковому центрі НАН України та Міністерства освіти і науки України.

Разом з тим на засіданні зазначалося, що в організації досліджень карпатської геосоціосистеми і шляхів забезпечення її сталого розвитку є ще певні недоліки. Передусім потребують поглиблення концепція, засади і методи аналізу історії формування, особливостей будови і функціонування зазначеної системи, геосоціосистемологічні, екосистемологічні та соціологічні дослідження карпатського регіону. Не в повному обсязі опрацьовані прикладні аспекти цих проблем. Так, важливо переглянути напрями і технології ведення лісового, сільського, полонинського і водного господарств у горах.

Ще недостатньою є координація діяльності наукових установ карпатського регіону відповідного профілю. Низьким залишається рівень матеріально-технічного забезпечення досліджень (практично не оновлюються обладнання, комп'ютерна техніка, не вистачає коштів на придбання фахових видань). Це призвело до обмеження експедиційних досліджень, погіршення умов праці на біологічному стаціонарі інституту на горі Пожижевська, зменшення кількості конференцій та симпозіумів.

У прийнятій за результатами обговорення постанові Президія НАН України затвердила основні напрями наукових досліджень Інституту екології Карпат. Пріоритетними його завданнями визначено:

- комплексне вивчення екосистем і геосоціосистем Українських Карпат і прилеглих територій;
- обґрунтування способів регулювання їх структури і керування екосистемними та геосоціосистемними процесами з метою оптимізації продукційних, ґрунтозахисних, водорегуляційних та інших корисних функцій;
- розробка і вдосконалення методів охорони біорізноманітності і забезпечення умов сталого розвитку карпатського регіону.

Інституту екології Карпат НАН України доручено разом із Західним науковим центром НАН України та МОН України, іншими зацікавленими установами підготувати і подати до Відділення загальної біології НАН України та Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України обґрунтування щодо розробки цільової програми досліджень проблем гірських територій і системи комплексного моніторингу як основи керування геосоціосистемними процесами. Протягом 2003 року слід розширити геосоціосистемологічні, екосистемологічні і соціологічні дослідження у карпатському регіоні та поглибити наукові засади і методи аналізу історії формування, особливостей будови і функціонування карпатської гірської геосоціосистеми.

Упродовж найближчих років потрібно посилити координацію зазначених досліджень із Західним науковим центром і науковими установами карпатського регіону, зокрема забезпечити активну участь науковців інституту в заходах, здійснюваних у рамках Міжнародного року гір.

Перед Інститутом екології Карпат поставлено завдання – створити належні умови для проведення експедиційних досліджень, у тому числі на горі Пожижевська, використовуючи для цього і кошти із спеціального фонду.

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України має подати пропозиції до Відділення загальної біології НАН України щодо правових засад опрацювання

карпатських проблем з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та інших аспектів.

Відділенню загальної біології НАН України, Західному науковому центру НАН України та МОН України, Інституту екології Карпат НАН України із залученням відділень інформатики, фізики та астрономії, наук про Землю, економіки, історії, філософії та права НАН України доручено до 01.05.2003 розробити цільову програму досліджень проблем гірських територій і системи комплексного моніторингу як основи керування геосоціосистемними процесами. У цій програмі мають бути визначені відповідні заходи і завдання з термінами виконання, кошториси і джерела фінансування. Прийнято рішення направити до Верховної Ради та уряду України звернення НАН України з даною програмою.
